

Nr 43.

Av herr Christenson i Malmö, *angående utsträckt tillämpning av den till arbetsrätten hörande skyddslagstiftningen.*

Realiserandet av det stora sociala reformprogrammet har redan framskridit så långt, att man har rätt att tala om Sverige som ett socialt föregångsland och mönstersamhälle. På det ena området efter det andra har lagstiftningen skapat social trygghet för stora medborgargrupper.

Även om vårt land sålunda har all anledning att känna sig stolt över sin sociallagstiftning, bör det emellertid icke fördöljas, att även denna lagstiftning i många stycken blivit mycket formell och därtill bemängd med krångel. Ju mer det socialpolitiska fältet vidgats, desto kännbarare ha dessa brister gjort sig gällande. Det rör sig härvidlag icke endast om enstaka mer eller mindre oväsentliga detaljer utan om tillgodoseendet av själva den liberala grundsatsen, att samhället i största möjliga utsträckning bör bereda skydd åt de sämst lottade.

Socialpolitiken omfattar bl. a. åtgärder till förmån för personkategorier, som för sin utkomst äro hänvisade till att använda sin arbetskraft i andras tjänst. Hela den privat- och offentlig-rättsliga reglering, som hänför sig till det enskilda eller kollektiva förhållandet mellan arbetsgivare och arbetstagare, brukar med ett sammanfattande namn kallas arbetsrätt. Denna kan lämpligen indelas i skyddslagstiftning och arbetsfredslagstiftning. Skyddslagstiftningen syftar att bereda arbetstagarna skydd mot och trygghet vid skada eller ohälsa till följd av arbetet, skydd mot överansträngning samt säkerhet i anställningen och för på denna grundade anspråk (lagstiftning om arbetarskydd, om försäkring för olycksfall i arbete, om försäkring för vissa yrkessjukdomar, om arbetstidens begränsning, om semester, om föreningsrätt, om förmånsrätt för lönefordran m. m.). Arbetsfredslagstiftningen åter avser att främja en fredlig lösning av arbetstvister och förhindra eller begränsa öppna konflikter (lagstiftning om förhandlingsrätt, medling i arbetstvister, skiljedom i arbetstvister, kollektivavtal m. m.).

Då arbetsrätten som nämnt rör arbetstagarnas förhållande till arbetsgivarna, är det givetvis av största vikt att kunna fastslå, vem som är arbetstagare. Svaret på denna fråga är avgörande för huruvida de olika lagar, som tillhöra arbetsrätten, bliva tillämpliga eller icke. Är vederbörande arbetstagare, kan han åberopa sig på dessa lagar. Är han däremot icke arbetstagare utan självständig företagare, är han förmenad de sociala förmåner, arbetsrätten bereder arbetstagarna.

Det är för närvarande många gånger mycket svårt att bestämma vem som är arbetstagare i motsats till självständig företagare. Lagarna själva angiva

icke närmare vad som menas med arbetstagare utan ha överlämnat detta åt rättstillämpningen. Följden har blivit en betydande rättsosäkerhet. Begreppet arbetstagare tolkas sålunda på skiftande sätt av de olika myndigheter som ha att tillämpa de särskilda lagarna. Men icke nog härmed. Uttolkningarna äro präglade av formalism och krångelanda.

I vissa fall (t. ex. semesterlagen och handelsbalkens bestämmelser om förmånsrätt för lönefordran i konkurs) har praxis låst fast sig vid ett snävt civilrättsligt arbetstagarbegrepp, som icke tager vederbörlig hänsyn till den sociala verkligheten. En framstående kännare av svensk arbetsrätt, advokaten Arnold Sölvén, har träffande framhållit, hurusom den civilrättsliga definitionen ej sällan leder till en rättstillämpning av typen högsta rätt — högsta orätt (»Ett genombrott», s. 296). Ehuru 1942 års semesterkommitté icke fann sig böra vika från det civilrättsliga arbetstagarbegreppet, vad semesterlagen angår, nödgades dock kommittén ifrågasätta, huruvida icke utvecklingen numera gått därhän, att arbetstagarbegreppet enligt allmänna rättsgrundsatser kunde anses äga en något vidare omfattning än praxis gäve detsamma.

Vid sidan av det civilrättsliga arbetstagarbegreppet kan man emellertid urskilja ett mera socialt betonat arbetstagarbegrepp. Så är i viss ehuru mindre mån fallet inom skyddslagstiftningen (t. ex. lagen om försäkring för olycksfall i arbete och förordningen om erkända arbetslöshetskassor). Framför allt är det dock inom arbetsfredslagstiftningen, som det socialt betonade arbetstagarbegreppet vunnit insteg. Det skedde år 1945 genom införande av särskilda tillägsbestämmelser i hithörande lagar, vari föreskrevs, att som arbetstagare (arbetare) skulle även den anses, vilken, utan att anställningsförhållande föreligger, utför arbete för annans räkning och därvid till denne intager en beroende ställning av väsentligen samma art som en arbetares till arbetsgivaren. Syftet härmed var att göra arbetsfredslagstiftningen tillämplig på olika grupper av beroende uppdragstagare såsom handelsagenter och handelsresande, försäkringsagenter, bensinstationsföreståndare, ackordstagare, restaurangmusiker, s. k. smååkare, småbrukare med egna hästar eller bilar för utförande av skogskörslor eller körslor för vägarbeten, vilka samtliga yrkeskategorier enligt civilrättsliga grunder icke alltid varit att anse som arbetstagare.

Utvidgningen av arbetstagarbegreppet inom arbetsfredslagstiftningen var givetvis ägnad att i hög grad främja det sociala syfte, som uppbär denna lagstiftning. Tyvärr togs icke steget fullt ut, så att även inom skyddslagstiftningen — härvid åsyftas särskilt olycksfallsförsäkringslagen, semesterlagen samt handelsbalkens bestämmelser om förmånsrätt för lönefordran i konkurs — arbetstagarbegreppet erhöi en motsvarande innebörd. Departementschefen förklarade visserligen, att han i princip icke ställde sig avvisande mot en utvidgning av arbetstagarbegreppet även utom området för arbetsfredslagstiftningen — han nämnde i sammanhanget olycksfallsförsäkringslagen, semesterlagen och 17 kap. 4 § handelsbalken — men att enligt hans mening utvidgningen icke borde äga rum då. I fråga om olycksfalls-

försäkringslagen hänvisade departementschefen till att denna lag vore under överarbetning samt att lagen redan enligt praxis omslöte stora grupper beroende uppdragstagare. Beträffande semesterlagen uttalade departementschefen den uppfattningen, att utvidgningen av arbetstagarbegreppet inom arbetsfredslagstiftningen torde komma att medföra att det bleve lättare för de beroende uppdragstagarna att vinna gehör för sina berättigade krav på semester; dessa komme nämligen, underströk departementschefen, att få ökad tyngd då de framställdes förhandlingsvägen genom vederbörandes organisationer. Departementschefen framhöll emellertid, att sedan erfarenheterna från den kommande tiden inhämtats borde, därest det visade sig erforderligt, frågan om lagstiftningsåtgärd på detta område ånyo upptagas. Vad slutligen 17 kap. 4 § handelsbalken angår, erinrade departementschefen om att det frågekomplex, som innefattades i sagda lagrum, vore föremål för utredning och att det här föreliggande spörsmålet torde uppmärksammas vid denna.

Även om på olycksfallsförsäkringslagens område arbetstagarbegreppet givits en vidare omfattning än det civilrättsliga arbetstagarbegreppet, hindrar detta icke, att stora kategorier beroende uppdragstagare alltjämt äro uteslängda från det skydd, denna lagstiftning erbjuder. Det har t. ex. förekommit, att en provisionsavlönad handelsresande, som under mer än tio års tid representerat en och samma firma samt av denna betraktats som anställd och semesterberättigad, vägrats ersättning vid inträffat svårt olycksfall under motivering, att vederbörande vore att anse som självständig företagare. Fallet, som väckte stor uppmärksamhet och upprörde många, behandlades av tidningen *Ny Tid* i Göteborg i en ledare (24/10 1948), med rätta rubricerad »Lucka i lagen». Då socialvårdskommittén inom närmaste tiden ämnar upptaga till behandling frågan om eventuell utvidgning av olycksfallsförsäkringslagens tillämpningsområde (se Kungl. Maj:ts prop. 235/1948, s. 65), finnes det nu starka skäl för statsmakterna att till ledning för kommittén uttala sig för ett socialt sett bättre avvägt arbetstagarbegrepp än det som för närvarande gäller inom olycksfallsförsäkringen.

Vad sedan semesterlagen beträffar har antagandet, att de beroende uppdragstagarna förhandlingsvägen skulle kunna tillvarata sina intressen i semesteravseende, icke visat sig riktigt. Sålunda vägras genomgående handelsresande, som avlönas med enbart provision, semesterrätt, detta till och med då föreliggande omständigheter tydligt peka hän på ett anställningsförhållande. Skola de provisionsavlönade handelsresandena få genom sina semesterkrav, ha de i regel icke någon annan möjlighet än process, vilken utväg de av lättförstådda skäl sällan vilja anlita.

I fråga om förmånsrätten för lönefordran i konkurs är endast att framhålla, att även härvidlag starka skäl tala för en utvidgning av arbetstagarbegreppet.

På grund av oklarheten rörande arbetsrättslagstiftningens tillämpningsområde — en oklarhet som främjats av oenhetlig och tillkrånglad rättstillämpning — ha de beroende uppdragstagarna kommit att intaga en av

otrygghet präglad mellanställning mellan arbetstagare och självständiga företagare. Ehuru socialt och ekonomiskt jämförbara med arbetstagare i gemen och icke med självständiga företagare, erhålla de i mångt och mycket det skydd i socialt hänseende, som kommer de förra till del.

Under åberopande av vad här anförts hemställes,

att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om vidtagande av sådana åtgärder, att även vid tillämpningen av den till arbetsrätten hörande skyddslagstiftningen — särskilt lagen om försäkring för olycksfall i arbete, semesterlagen samt 17 kap. 4 § handelsbalken — den skall anses som arbetstagare som, utan att anställningsförhållande föreligger, utför arbete för annans räkning och därvid till denne intager en beroende ställning av väsentligen samma art som en arbetstagares till arbetsgivaren.

Stockholm den 19 januari 1949.

Carl Christenson.
